

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ПРЕЗИДЕНТІ ӘКІМШІЛІГІ
АДМИНИСТРАЦИЯ ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
EXECUTIVE OFFICE OF THE PRESIDENT OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Л.Н.ГУМИЛЕВА
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY

ТАРИХШЫЛАРДЫҢ ҰЛТТЫҚ КОНГРЕСІ
НАЦИОНАЛЬНЫЙ КОНГРЕСС ИСТОРИКОВ
NATIONAL CONGRESS OF THE HISTORIANS

**«ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖӘНЕ ЕУРАЗИЯ КЕҢІСТІГІ:
ҚАЗІРГІ ЗАМАН МЕН ДАМУ КЕЛЕШЕГІ» атты**
Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 25 жылдығына арналған халықаралық
ғылыми-тәжірибелік конференциясының
МАТЕРИАЛДАР ЖИНАҒЫ

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
международной научно-практической конференции
**«РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН И ЕВРАЗИЙСКОЕ ПРОСТРАНСТВО:
СОВРЕМЕННОСТЬ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ»,**
посвященной 25-летию Независимости Республики Казахстан

WORKS
of the international scientific-practical conference
**«THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN AND THE EURASIAN SPACE:
THE PRESENT AND THE FUTURE DEVELOPMENT»** dedicated to the 25th
anniversary of Independence of the Republic of Kazakhstan

III бөлім • часть III • part III

АСТАНА
2016

ӘОЖ 94(574)(063)

КБЖ 63.3(5Қаз)

Қ18

Бас редактор: Сыдықов Е.Б. - Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ректоры, т.ғ.д., профессор, ҚР ҰҒА академигі

Редакция алқасы:

Молдажанова А.А. – п.ғ.д., профессор, оқу ісі жөніндегі проректор

Қамзабекұлы Д. – ф.ғ.д., профессор, әлеуметтік-мәдени даму жөніндегі проректор

Айтмағамбетов Д.Р. – ректордың аппарат жетекшісі

Пауло Ботта – профессор, Аргентина

Жеребцов И.Л. – т.ғ.д., профессор, Ресей

Гюрер Гульсевин – т.ғ.д., профессор, Түркия

Садықов Т.С. – т.ғ.д., профессор, тарих факультеті деканы

Көмеков Б.Е. – т.ғ.д., профессор, ҚР ҰҒА академигі

Дүкенбаева З.О. – т.ғ.д., профессор, Еуразиялық зерттеулер кафедрасының меңгерушісі

Алпысбес М.А. – т.ғ.д., профессор

Бердагулова С.К. – т.ғ.к., доцент

Абдрахманова Г.С. – т.ғ.к., доцент

Сыздық С.Қ. – магистр, оқытушы

Редакция алқасының көзқарасы мақала авторларының пікірімен сәйкес келуі міндетті емес.

Мнение авторов публикаций не обязательно должно совпадать с мнением редакционной коллегии.

The opinion of the authors of publications do not necessarily coincide with the views of the editorial board.

Қ18 «Қазақстан Республикасы және Еуразия кеңістігі: қазіргі заман мен даму келешегі» атты Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 25 жылдығына арналған халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференцияның мақалалар жинағы, III б. 452 б. / Жалпы ред.бас. Е.Б. Сыдықов. – Астана: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ баспасы.

Труды Международной научно-практической конференции «Республика Казахстан и евразийское пространство: современность и перспективы развития», посвященной 25-летию Независимости Республики Казахстан, часть III. 452 стр. / Под ред. Е.Б.Сыдыкова – Астана: Издательство ЕНУ им. Л.Н.Гумилева.

Works of the international scientific-practical conference «The Republic of Kazakhstan and the Eurasian space: the Present and the Future Development», dedicated to 25th anniversary of Independence of Kazakhstan, part III. 452 p. / edited by E.B. Sydykov – Astana: Publishing house of L.N. Gumilyov Eurasian National University.

ISBN 978-9365-31-794-1

Жинақта 2016 жылдың қазан айының 20 күні Астана қаласында Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінде өткен Қазақстан Республикасы Тәуелсіздігінің 25 жылдығына арналған халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары берілген. Мақалалар автордың редакциясымен жарияланды.

В сборнике представлены труды международной научно-практической конференции, посвященной 25-летию Независимости Республики Казахстан, прошедшей в ЕНУ имени Л.Н. Гумилева. Астана, 20 октября, 2016 г. Материалы публикуются в авторской редакции.

The collection contains the works of the international scientific-practical conference dedicated to 25th anniversary of Independence of the Republic of Kazakhstan, which was held at the L.N. Gumilyov ENU. Astana, October 20, 2016. Materials are published in author's version.

ISBN 978-9365-31-794-1

ӘОЖ 94(574)(063)

КБЖ 63.3(5Қаз)

МАЗМҰНЫ

СЕКЦИЯ – 3. ӘЛИХАН БӨКЕЙХАН ЖӘНЕ ҰЛТ ЗИЯЛЫЛАРЫНЫҢ ОЙ-ТАНЫМ МҰРАСЫ / АЛИХАН БУКЕЙХАН И ИДЕЙНОЕ НАСЛЕДИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИНТЕЛЛИГЕНЦИИ

Абдуразаков М.Ф., Эрланулы Даулет А. БУКЕЙХАН КАК УЧЕНЫЙ-ИСТОРИК И ЭНЦИКЛОПЕДИСТ	3
Абдикарим Н., Солтан М. ӘЛИХАН БӨКЕЙХАНОВТЫҢ ТҮЛҒАЛЫҚ ОБРАЗЫ ИДЕЯЛЫҚ ӘЛЕУЕТ ҚАЛЫПТАСТЫРУШЫ ҚҰРАЛ РЕТІНДЕ	5
Алдабергенов М. КАЗАХСТАНСКОЙ НАУКЕ ПОМОЖЕТ УЧЕНИЕ АЛЬ-ФАРАБИ	8
Алтаев А.Ш. А.Ж. АЛЬ-МАШАНИ ВЫДАЮЩЕЙСЯ КАЗАХСКИЙ УЧЕНЫЙ, ПИСАТЕЛЬ, ПЕДАГОГ	10
Аршабеков Т.Т. ӘЛИХАН БӨКЕЙХАН ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ТАРИХЫ.	13
Ахмадиева Қ.Т., Дүкенбаева З.О. АЛАШОРДА: МЕМЛЕКЕТТІЛІК ЖӘНЕ ТАРИХИ САБАҚТАСТЫҚ	16
Әбдуәлиұлы Б. АҚЖАН ӘЛ-МАШАНИ МҰРАСЫ ЖӘНЕ СӨЗ СЫРЫНА САЯХАТ.	19
Әбжаппарова Б.Ж. А. ӘЛ-МАШАНИДІҢ ИНТЕЛЛИГЕНЦИЯ ТАРИХЫНДА АЛАТЫН ОРНЫ	22
Әлменбетова У.А. ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІНДЕГІ ЗИЯЛЫ ТҮЛҒАЛАРДЫ ЗЕРТТЕУ ТАҚЫРЫБЫ.	24
Байдалы Р.Ж., Кабульдинов З.Е. АЙДАРХАН ТҮРЛЫБАЕВТЫҢ ӨМІРІ МЕН ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ҚЫЗМЕТІ	28
Бейсенбекова Н.А., Химади М.С. ӘЛИХАН БӨКЕЙХАННЫҢ ЕҢБЕКТЕРІ АРҚЫЛЫ ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫН ОҚЫТУ МЕН ТӘРБИЕЛЕУДІҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ	31
Дүкенбаева З.О., Шабамбаева А.Г. АҚЖАН МАШАНИ – ОСНОВОПОЛОЖНИК КАЗАХСТАНСКОЙ ШКОЛЫ ГЕОМЕХАНИКОВ	33
Дүкенбаева З.О., Байдалы Р.Ж. АКАДЕМИК МАНАШ ҚОЗЫБАЕВТЫҢ ЕҢБЕКТЕРІНЕ ҚЫСҚАША ШОЛУ	46
Дукомбайев А.Т. ВКЛАД А. БУКЕЙХАНА В ИЗУЧЕНИЕ КАЗАХСКИХ ЗИМОВОК	48
Жумагулов Б.С. ЕЛІ ҮШІН ТУҒАН ЕР, ЖАНКЕШТІ КҮРЕСКЕР	55
Имангалиев А.Т., Дүкенбаева З.О. АЛАШ ЗИЯЛЫСЫ ҚОШКЕ КЕМЕҢГЕРҮЛЫНЫҢ «ҚАЗАҚ ТАРИХЫНАН» АТТЫ ЗЕРТТЕУ ЕҢБЕГІНЕН	62
Исенова Г. ӘЛИХАН БӨКЕЙХАН СТАТИСТ – ҒАЛЫМ	65
Kalenova T.S., Shaymerdenuly E. THE STATE BASES OF ALASH AUTONOMY	68
Кадырова Г.К., Хамитова С.Т. АЛАШ ЗИЯЛЫЛАРЫНЫҢ ХАЛЫҚҚА БІЛІМ БЕРУ ЖОЛЫНДАҒЫ ҚЫЗМЕТІ.	70
Қалижанов У. ӘЛИХАН ЖӘНЕ ӘДЕБИЕТ	73
Қапашева А.Т. АХМЕТ БАЙТҮРСЫНҮЛЫНЫҢ ҰСТАЗДЫҚ ҚЫЗМЕТІ	75

Қара Ә., Талғатбек М., Дүкенбаева З.О. ҰЛЫ ДАЛА ӨРКЕНИЕТІНДЕГІ ҰЛТ ЗИЯЛЫЛАРЫНЫҢ ОЙ-ТАНЫМДЫҚ МҰРАСЫ	78
Қаратай Ш.Б. АХМЕТ ҚОРҒАНБЕКҰЛЫ БІРІМЖАНОВ – АЛАШ ҚАЙРАТКЕРІ	81
Мұқанова Г.Н. МҰХАМЕДЖАН ТЫНЫШПАЕВТЫҢ АЛАШОРДА ЖӘНЕ ҚОҚАН АУТОНОМИЯСЫНДАҒЫ ҚЫЗМЕТІ	84
Мұсағалиева А.С. АЛАШ ЗИЯЛЫЛАРЫ ЖӘНЕ КОКП XX СЪЕЗІ	86
Наурызбаева Э.К. 1916 ЖЫЛҒЫ ҰЛТ-АЗАТТЫҚ КӨТЕРІЛІС ЖӘНЕ Ә. БӨКЕЙХАН.	89
Нугманова Г.М. АЛАШ ҚАЙРАТКЕРІ АХМЕТ БАЙТҰРСЫНОВТЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ МЕМЛЕКЕТ ТУРАЛЫ КӨЗҚАРАСЫ	92
Өскембаев Қ.С. XX ҒАСЫР БАСЫНДАҒЫ ЗИЯЛЫ ҚАУЫМ ЖӘНЕ Ә. ЕРМЕКОВ	95
Сабанбаева Ж.М. ӘЛИХАН БӨКЕЙХАНОВ ЖӘНЕ РЕСЕЙДІҢ МЕМЛЕКЕТТІК ДУМАСЫ	101
Сайлаубаева Н. Е. ӘЛИХАН БӨКЕЙХАНОВ ЖӘНЕ ҚАЗАҚ БАСПАСӨЗІ	105
Сафиоллаева Г.Т. ӘЛИХАН БӨКЕЙХАН – ҰЛТ ЖАНАШЫРЫ	108
Сұлтанов Қ. АҚҚАН ЖАРЫҚ ЖҮЛДЫЗДАЙ	110
Сыздық Б.К. ЛИДЕР-ҚЫЗМЕТШІЛІК ЖӘНЕ ӘЛИХАН БӨКЕЙХАН ҮЛГІСІ	111
Түрсүн Х., Вахдет Таракчы МҰСТАФА ШОҚАЙДЫҢ ТОЛЫҚ ШЫҒАРМАЛАР ЖИНАҒЫ – АСА ҚҰНДЫ ТАРИХИ ДЕРЕККӨЗ	114
Шаймуханова С.Д. ОТ ТОМСКА ДО СТЕПЕЙ САРЫАРКИ	117
Шаукенов Ж.А. К ПРОБЛЕМЕ ОБЪЕКТИВНОЙ ОЦЕНКИ ЛИЧНОСТИ В ОТЕЧЕСТВЕННОЙ ИСТОРИИ	102
Шотбакова Л.К. ВОПРОСЫ ПРОСВЕЩЕНИЯ В ТРУДАХ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЛИДЕРОВ АЛАШ	122
СЕКЦИЯ – 4. ЖАҒАҢДЫҚ САЯСАТТАҒЫ ҚАЗАҚСТАН ЖӘНЕ ҰЛТ КӨШБАСШЫСЫ Н.Ә. НАЗАРБАЕВТЫҢ РӨЛІ / КАЗАХСТАН В ГЛОБАЛЬНОЙ ПОЛИТИКЕ И РОЛЬ ЛИДЕРА НАЦИИ Н.А. НАЗАРБАЕВА	
Akbota Zholdasbekova, Punit Gaur KAZAKHSTAN-INDIA RELATION: CHALLENGES AND PROSPECTUS	126
Akhmedyanova D.K., Kurmashev A.K. CONCEPTUAL BASIS OF KAZAKHSTAN’S FOREIGN POLICY	128
Абдикаликова Д.Н. ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ ФРАНЦУЗСКОЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ	131
Абенов Д.Е. «МӘҢГІЛІК ЕЛ» - ПРОЕКТЫ В БУДУЩЕЕ	133
Абильмаликов К.К. ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ИНТЕРЕСЫ ФРАНЦИИ В КАСПИЙСКОМ РЕГИОНЕ: КАЗАХСТАНСКИЙ ФАКТОР И ВОЗМОЖНЫЕ ПЕРСПЕКТИВЫ СОТРУДНИЧЕСТВА	136
Айдарбекова Ұ.М. ЕУРОПАЛЫҚ ОДАҚ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАН: БҮГІНГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ БОЛАШАҒЫ	139
Аманжолов С.А. ИНТЕГРАЦИОННЫЕ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ИНИЦИАТИВЫ ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН Н.А. НАЗАРБАЕВА	142

Ан Сан Хун ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ РЕСПУБЛИКИ КОРЕЯ И КАЗАХСТАНА В СФЕРЕ ОБРАЗОВАНИЯ	145
Ахметова Г.К. ҮШ ТІЛДІ МЕНГЕРУ – ЖАРҚЫН БОЛАШАҚТЫҢ КЕПІЛІ	148
Әбішева М.М. ӘЛЕМДІК ЖӘНЕ ДӘСТҮРЛІ ДІНДЕР ЛИДЕРЛЕРІНІҢ СЪЕЗІ – ЕЛБАСЫНЫҢ ИГІ БАСТАМАЛАРЫНЫҢ БІРІ РЕТІНДЕ	150
Әмірғазин С.Т. ЕЛБАСЫ, ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ТҰҢҒЫШ ПРЕЗИДЕНТІ Н.Ә. НАЗАРБАЕВТЫҢ «МӘҢГІЛІК ЕЛ» ИДЕЯСЫНА ФИЛОСОФИЯЛЫҚ АЙҚЫНДАМА	152
Berdagulova S. NEW ANTINUCLEAR INITIATIVE OF KAZAKHSTAN	155
Базарбекова Д. М. К ВОПРОСУ О МОДЕРНИЗАЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ОБУЧЕНИИ ЯЗЫКУ	157
Баймагамбетова А.А. ӘЛЕМДІК ЖАҢА ДАНУ ЖӘНЕ МЕМЛЕКЕТТІК ИДЕОЛОГИЯ	160
Баишев Ж.Н. СУДЕБНАЯ ЗАЩИТА ПРАВ И ЗАКОННЫХ ИНТЕРЕСОВ ХОЗЯЙСТВУЮЩИХ СУБЪЕКТОВ В ЭКОНОМИЧЕСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ ЕВРАЗИЙСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОЮЗА.	162
Бегалинова К. К., Ашилова М. С. РОЛЬ ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН Н.А. НАЗАРБАЕВА В СТАНОВЛЕНИИ НОВОЙ МОДЕЛИ СОЦИАЛЬНОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА	165
Битұрсын Ғ.Ш., Калдыбаева О.С. МӘҢГІЛІК ЕЛ: ЖАҢА ДАНУ ДӘУІРІНДЕ МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛДІ ЖЕТІЛДІРУДІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ ТЕТІКТЕРІ	168
Битұрсын Ғ.Ш., Кенжина М.М. ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ РЕФОРМА – ҚҰҚЫҚТЫҚ МЕМЛЕКЕТТІҢ ЖАРҚЫН БЕЙНЕСІ	170
Дүйсен С.Ж. Н.НАЗАРБАЕВ ЖӘНЕ КСРО-НЫҢ ҮДІРАУЫ	173
Мәсімханұлы Д. ЕЛБАСЫ ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ДИАСПОРАСЫ	178
Дүкенбаева З.О., Мұсабалина Г.Т. ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҰЛТТЫҚ ИДЕЯСЫ «МӘҢГІЛІК ЕЛ»	181
Ерденбекова Ж.С., Мұратбекқызы Б., Молдашева А.М. ИНИЦИАТИВА Н.А. НАЗАРБАЕВА В СОЗДАНИИ ПЯТИ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫХ РЕФОРМ. 100 КОНКРЕТНЫХ ШАГОВ - РЕАЛИЗАЦИЯ СТРАТЕГИЧЕСКОГО КУРСА РАЗВИТИЯ РК	184
Жаксыгельдинов Ж.Н., Орысхан Б., Шыныбеков Б.Ш. ИЗ ИСТОРИИ УСТАНОВЛЕНИЯ ДИПЛОМАТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ МЕЖДУ РК И ЕС	185
Жеребцов И.Л., Таскаев М.В. КОМИ НАЦИОНАЛЬНОЕ ДВИЖЕНИЕ В ПОСТСОВЕТСКОЙ ФЕДЕРАТИВНОЙ РОССИИ	191
Жиенқұлова Л.Т. ЕХРО-2017 ИННОВАЦИЯЛЫҚ ЭКОНОМИКАНЫ ДАМУДЫҢ МАҢЫЗДЫ КАТАЛИЗАТОРЫ РЕТІНДЕ	193
Иембекова М.О. ҚАЗАҚСТАН ПРЕЗИДЕНТІ Н.Ә.НАЗАРБАЕВТЫҢ ТҮРКІ ЕЛДЕРІ БІТІМАҚТАСТЫҒЫН ДАМУДАҒЫ БАСТАМАЛАРЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ МАҢЫЗЫ	196
Искакова К.Ы., Шалбаев Е.Ж. Н.Ә.НАЗАРБАЕВ: ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ АТА-ЗАНЫНЫҢ ДАЙЫНДАЛУЫ МЕН ҚАБЫЛДАНУЫ ТУРАЛЫ	199
Какенова Г.М. РЕСПУБЛИКА КАЗАХСТАН: 25 ЛЕТ БОРЬБЫ ЗА БЕЗЪЯДЕРНЫЙ МИР	202

Какимова М.Ш. ПРИНЦИПЫ ПРАВА КАК ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ ОСНОВА ПРАВ ЧЕЛОВЕКА И ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА	205
Калиева М.Ш. ИНСТИТУТ ПРЕЗИДЕНТСТВА КАК ОСНОВА ПОЛИТИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ КАЗАХСТАНА	211
Кенжеғали Ж.М., Кожирова С.Б. КАЗАХСТАНСКО-КИТАЙСКИЕ ОТНОШЕНИЯ В СФЕРЕ ВОДНОЙ ЭНЕРГЕТИКИ: ТРАДИЦИИ И НОВАЦИИ	213
Колесник А.А. ВОПРОСЫ БЕЗОПАСНОСТИ РК И СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ	217
Кусаинова А.К., Нургалиев Б.М., Амандыкова Л.К. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ МОДЕРНИЗАЦИИ ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА	220
Марқабаева А.М. «МӘҢГІЛІК ЕЛ» ЖАЛПЫ ҰЛТТЫҚ ИДЕЯСЫ МЕН ТҮРЛІ ТАРИХИ ДӘУІРЛЕРДЕГІ ҰЛТ КӨШБАСШЫЛАРЫ ИДЕЯЛАРЫНЫҢ САБАҚТАСТЫҒЫ	223
Менисова Г.Е., Мейркулова А.Б. МЕМЛЕКЕТТІК РӘМІЗДЕРДІ НАСИХАТТАУ МЕН ДӘРІПТЕУ ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ БАСТАУЫ	226
Nuriddenova A. CONNECTING EURASIA: KAZAKHSTAN'S PLACE IN CHINA'S "SILK ROAD ECONOMIC BELT" PROJECT	228
Набиев С.Т. НҮРСҰЛТАН НАЗАРБАЕВ ЕУРАЗИЯЛЫҚ ИНТЕГРАЦИЯСЫНЫҢ ИДЕОЛОГЫ ЖӘНЕ СТРАТЕГІ	232
Наумов Д.И., Килыбаева П.К. БЕЛОРУССКО-КАЗАХСТАНСКОЕ ТОРГОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ	235
Нурпенсова Э.Т. БАШҚҰРТ ХАЛҚЫНЫҢ ЭТНИКАЛЫҚ ТАРИХЫНЫҢ ЖАЛПЫ СИПАТТАМАСЫ	239
Панияз Т.П., Панияз А.П. ГЕОСАЯСАТ ЖӘНЕ ГЕОСАЯСИ ҚАУІПСІЗДІК МӘСЕЛЕЛЕРІ	242
Рабазанов Н.А. «ЕВРАЗИЙСТВО» - КАК ФУНДАМЕНТ МЕЖДУНАРОДНЫХ ОТНОШЕНИЙ ВО ВНЕШНЕПОЛИТИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	245
Serikbayeva A.T., Asma Najib DEVELOPMENT OF KAZAKHSTANI RELATIONS WITH AFGHANISTAN AT THE PRESENT STAGE	247
Садықов Т.С. «МӘҢГІЛІК ЕЛ» ИДЕЯСЫНЫҢ ҚАЗАҚСТАННЫҢ САЯСИ-ҚОҒАМДЫҚ БІРЛІГІН НЫҒАЙТУДАҒЫ РӨЛІ	249
Сарсембаев М.А. ПРАВОВАЯ ОСНОВА БАЗ ДАННЫХ В КАЗАХСТАНЕ, ЕАЭС И ЕС ПО АНАЛИЗУ ЭНЕРГЕТИЧЕСКИХ ПРОБЛЕМ	252
Сәтбай Д.Я. «НЕВАДА-СЕМЕЙ» ХАЛЫҚАРАЛЫҚ АНТИЯДРОЛЫҚ ҚОЗҒАЛЫСЫ – ТӘУЕЛСІЗДІК ЖАРШЫСЫ	258
Смағұлов Н.Б. «МӘҢГІЛІК ЕЛ» ИДЕЯСЫ» – ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ЖАЛПЫҰЛТТЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК ИДЕОЛОГИЯСЫНЫҢ НЕГІЗГІ ТҮП ҚАЗЫҒЫ	261
Смағұлова Г.М., Тулеуова Б.Т. ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ БІРІККЕН ҰЛТТАР ҰЙЫМЫНДАҒЫ ДИПЛОМАТИЯСЫНЫҢ КЕЙБІР ҚЫРЛАРЫ	268
Сыздықов С.М. «МӘҢГІЛІК ЕЛ» ИДЕЯСЫНЫҢ САЯСИ-ФИЛОСОФИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ МЕН ТАРИХИ САБАҚТАСТЫҒЫН ОҚЫТУДЫҢ ӘДІСТЕМЕЛІК МӘСЕЛЕЛЕРІ	271

Тиштибекова Ш. ОРТАЛЫҚ АЗИЯДАҒЫ АЙМАҚТЫҚ ҚАУІПСІЗДІК МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ШЕШУ СТРАТЕГИЯЛАРЫ	277
Хасанов М.Ш., Петрова В.Ф. ФОРМИРОВАНИЕ СОВРЕМЕННОГО КАЗАХСТАНСКОГО ОБЩЕСТВА В КОНТЕКСТЕ ЕВРАЗИЙСКОЙ ИНТЕГРАЦИИ	280
Шашаев Ә.К. «МӘҢГІЛІК ЕЛ» ИДЕЯСЫ ЕЛІМІЗДІҢ ТҮТАСТЫҒЫНЫҢ ТҮҒЫРЫ	283
СЕКЦИЯ – 5. ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН ДАМУЫНЫҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ / КЛЮЧЕВЫЕ ВЕХИ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ НЕЗАВИСИМОЙ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	
Abdrakhmanova G.S. ACTIVITY OF SHANGHAI ORGANIZATION OF COLLABORATION	286
Айтжанова Д.Н. ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ ГОСУДАРСТВА И МОЛОДЕЖНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ: МОДЕЛИ СОЦИАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА	288
Акылбаева И.М. СУВЕРЕНИЗАЦИЯ И ИСТОРИЧЕСКИЕ ВЫЗОВЫ СОВРЕМЕННОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УСТРОЙСТВА	292
Алтаев А.Ш. СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРОЦЕССЕ ПРЕПОДАВАНИЯ ИСТОРИИ	294
Артықбаев Ж.О. «ҚАЗАҚ» ҰҒЫМЫ МӘҢГІЛІК ЕЛ ИДЕЯСЫНЫҢ АЛТЫН ӨЗЕГІ	298
Ауанасова А.М., Нурпеисов Е.К. ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНЫЕ СИМВОЛЫ КАЗАХСТАНА В РЕАЛИЗАЦИИ ИДЕИ «МӘҢГІЛІК ЕЛ»	303
Айзатуллова А.Ш. ИСТОРИЯ: СОВЕТСКАЯ АВИАЦИЯ В НАЧАЛЬНЫЙ ПЕРИОД ВТОРОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ	306
Әбікенов Ж.О. ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ЭТНОСАЯСИ ПРОЦЕСТЕРДІҢ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	308
Акмадиева Г.П. ДИПЛОМАТИЯЛЫҚ ҚҰЖАТТАРДЫҢ ТҮРЛЕРІ ЖӘНЕ ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫНЫҢ ДЕРЕГІ РЕТІНДЕ ҚОЛДАНЫЛУЫ	308
Әбікенова С.М. ҰЛТАРАЛЫҚ КЕЛІСІМНІҢ ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ҮЛГІСІ: БҮГІНГІ ЖОҒАРЫ САЯСИ МӘДЕНИЕТ КЕЛІСІМІ	310
Әділбеков Н. ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ СЫРТҚЫ САЯСАТТАҒЫ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ	313
Баудиярова К.Б., Исаева А.И. ОТРАЖЕНИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ СЕМЬИ НА ЕЕ БЛАГОПОЛУЧИИ В КАЗАХСТАНЕ	316
Бегалинова К. К., Бегалинов А.С. ДУХОВНО-КУЛЬТУРНЫЕ ОСНОВЫ КАЗАХСТАНСКОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ	319
Бекжанова М., Өтешова А.Қ. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ДАМУЫНА КӘСІПКЕРЛІКТІҢ ТІГІЗЕН ӘСЕРІ	322
Бимақанова З.Ш., Тленчиева А.А. ТӘУЕЛСІЗДІКТІҢ МҰРАТЫ – МӘҢГІЛІК ЕЛ БОЛУ	324
Болатова Қ.Б. ҚАЗАҚСТАН ЕГЕМЕНДІ ТӘУЕЛСІЗ МЕМЛЕКЕТ РЕТІНДЕ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН ҚОҒАМДЫҚ САЯСИ ӨМІРІ	327
Даркенов Қ.Ғ. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ЭТНОСАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫ ЖЕТІЛДІРУ МЕН ТҰРАҚТЫЛЫҚ ЖӘНЕ АССАМБЛЕЯНЫҢ БАСТЫ БАҒЫТТАРЫ	330

Екібаев Р.Ж. ЖАҢА ЭКОНОМИКАЛЫҚ САЯСАТ ЖЫЛДАРЫНДА ҚАЗАҚСТАННЫҢ ШЫҒЫС Өңіріндегі Әлеуметтік-Экономикалық Өзгерістер	333
Еришева Т.А., Башпаева К.Ж., Шаржанова Н.К. СПОСОБЫ «ВООРУЖЕНИЯ» ОТЕЧЕСТВЕННОЙ МОЛОДЕЖИ ИДЕЕЙ «МӘңгілік Ел»	335
Ескеева М.Қ. «МӘңгілік Ел» ИДЕЯСЫН ДАМУДЫҢ ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ	338
Жетібаев К.М., Исаев М.С. «МӘңгілік Ел» ИДЕЯСЫ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҚУНДЫЛЫҚТАР ЖҮЙЕСІНІҢ МӘНІ	341
Жұмабеков Ж.А. ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ АССАМБЛЕЯСЫНЫҢ ТАРИХЫНАН	345
Жүзтаева Б.Н. ҚАЗАҚСТАН - ӘЛЕМ МОЙЫНДАҒАН ЕЛ	347
Иманбаева А.А. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ САЯСИ КОММУНИКАЦИЯНЫ ДАМУДЫҢ ЖОЛДАРЫ	350
Ковальская С.И. ФОРМИРОВАНИЕ ОБЩЕКАЗАХСТАНСКОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ И ИСТОРИЧЕСКОЕ СОЗНАНИЕ	353
Косжанова Г.С. АҒЫЛШЫН ТІЛІ САБАҒЫНДА ЕСТЕ САҚТАУ ҚАБІЛЕТЕРІНІҢ ДАМУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ	355
Қалиев Н. ҚАЛЫПТАСҚАН МЕМЛЕКЕТТІҢ САЯСИ ЖҮЙЕСІ: САПАЛЫҚ ТҮЗІЛІСТЕР ЖӘНЕ ДАМУ КЕЛЕШЕГІ	357
Кошман Т.В. К ВОПРОСУ О КАЗАХСТАНСКОЙ МОДЕЛИ МЕЖЭТНИЧЕСКОГО СОГЛАСИЯ	362
Көмеков Б.Е., Талғатбек М. КИЕЛІ ТӘУЕЛСІЗДІК ТАРИХЫ - ҰРПАҚТАР ҮНДЕСТІГІНДЕ	365
Қабылшаев К.И. ҚАЗАҚСТАН ТӘУЕЛСІЗДІГІНІҢ 25 ЖЫЛДЫҒЫ – ҚАЗАҚСТАННЫҢ ТЕМІРЖОЛДАРЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫНДАҒЫ НЕГІЗГІ КЕЗЕҢДЕР	367
Қанғабыл І. К. ТЕХНИКАЛЫҚ ЖӘНЕ КӘСІПТІК БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДА ТАРИХ ПӘНІН ОҚЫТУ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ	373
Қасабекова А.И. ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚОҒАМДЫҚ - ӘЛЕУМЕТТІК ЖӘНЕ БІЛІМ САЛАСЫНДАҒЫ ЖЕТІСТІКТЕРІ	375
Мишина И.А., Цыренова М.Г. МНОГОУРОВНЕВЫЙ ПОДХОД К ПРЕПОДАВАНИЮ ИСТОРИИ (опыт Российской Федерации)	378
Нестуля А.А., Нестуля С.И. ЛИДЕРСТВО-СЛУЖЕНИЕ КАК УПРАВЛЕНЧЕСКАЯ ПАРАДИГМА РАЗВИТИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ИНСТИТУТОВ КАЗАХСТАНА: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ	382
Ниязбаева А.А. ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ УПРАВЛЕНИЯ ГОРНО-МЕТАЛЛУРГИЧЕСКИМ КЛАСТЕРОМ С ПОЗИЦИИ ИННОВАЦИОННОГО ПОДХОДА	385
Аяған Б.Ғ., Нурпеисов Е.К. ИСТОРИКО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ГОСУДАРСТВЕННЫХ СИМВОЛОВ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН	388
Нурмағанбетова М.С. СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЫ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН ЗА ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ	391
Нұрымбетова Г.Р. ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАН: ДЕМОКРАТИЯЛАНДЫРУ ТӘЖІРИБЕСІ МЕН НӘТИЖЕЛЕРІ.	394

Өтешова А.Қ. ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ ЖӘНЕ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ДАМУЫНДАҒЫ БАСТЫ МӘСЕЛЕЛЕРДЕН ШЫҒУ БАҒЫТТАРЫ	397
Мукатаева А.К., Ногайбаева М.К. НАЦИОНАЛЬНАЯ ИДЕОЛОГИЯ НЕЗАВИСИМОГО КАЗАХСТАНА «МӘҢГІЛІК ЕЛ»	401
Мусабалина Г.Т. КАЗАХСТАНСКИЙ ПУТЬ В СВЕТЕ ПОСЛАНИЯ ПРЕЗИДЕНТА РК Н.А.НАЗАРБАЕВА	403
Рабазанов Н.А. ВАЖНОСТЬ КОНСТИТУЦИИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН В ИДЕОЛОГИЧЕСКОМ КОНСТРУИРОВАНИИ И В ФОРМИРОВАНИИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕИ	407
Сайлаубай Е.Е. «ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАН МҰРАТЫ – МӘҢГІЛІК ЕЛ»	410
Менисова Г.Е., Мейркулова А.Б. МЕМЛЕКЕТТІК РӘМІЗДЕРДІ НАСИХАТТАУ МЕН ДӘРІПТЕУ ПАТРИОТТЫҚ ТӘРБИЕ БАСТАУЫ.	414
Серік Ә.А. ЕХРО 2017- ЕЛ ДАМУЫНЫҢ БАСТЫ КҮШІ	416
Сыздық Б.К. ҚАЗАҚ РЕСПУБЛИКАЛАРЫ ЖӘНЕ ЖЕЛТОҚСАН КӨТЕРІЛІСІ	419
Хасенова Ж.О. ПРОБЛЕМЫ РЕАБИЛИТАЦИИ ЖЕРТВ ПОЛИТИЧЕСКИХ РЕПРЕССИЙ В ПЕРИОД НЕЗАВИСИМОСТИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН (К ПОСТАНОВКЕ ВОПРОСА)	425
Шаймуханова С.Д., Грудина В.В. ЛЕТОПИСЬ НЕЗАВИСИМОСТИ	427
Шаймуханова С.Д., Шарафиева А.М. ЧЕТВЕРТЬ ВЕКА НЕЗАВИСИМОГО ГОСУДАРСТВА	429
Шаукебаев Ж., Өтешова А. ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ОТАНДЫҚ ӨНІМДЕРІ ЖӘНЕ ОНЫҢ СЫРТҚЫ НАРЫҚТАҒЫ БӘСЕКЕГЕ ҚАБІЛЕТТІЛІГІ	431
Шаяхметов Н.У. ЦЕННОСТНЫЕ ОСНОВЫ ОБЩЕНАЦИОНАЛЬНОЙ ПАТРИОТИЧЕСКОЙ ИДЕИ «МӘҢГІЛІК ЕЛ» КАК ФАКТОР УКРЕПЛЕНИЯ КАЗАХСТАНСКОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ	433

6. Эндрю Форбес. «Қытай Орталық Азиясындағы сардарлар және мұсылмандар: республикашыл Шыңжаңның саяси тарихы 1911-1949». Вашингтон: 1986 ж 300 бет.
7. Халифа Алтай. «Естеліктерім». Стамбұл. 1981 ж. 300 бет
8. Оралтай Хасан. «Еркіндік жолындағы Шығыс Түркістан қазақтары». Измир: 1961 ж, 300 бет
9. Дейвид Уаң. «Совет Одағының көлеңкесіндегі Іле уақиғасы Шыңжаңдағы этникалық қақтығыстар мен халықаралық бақталастықтар 1944 – 1949». Гонконг: 1999 ж 600 бет

Байдалы Р.Ж., Кабульдинов З.Е.

АЙДАРХАН ТҮРЛЫБАЕВТЫҢ ӨМІРІ МЕН ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ҚЫЗМЕТІ

Айдархан Тұрлыбайұлы 1877 жылы 25 тамызда бұрынғы Ақмола облысы Көкшетау уезі Мезгіл болысына [1, 30 п.] қарасты арғын қарауылдың алты ауылының №1 ауылында дүниеге келді. Қазіргі Ақмола облысы Келлер ауданы Талап ауылы. Оның әкесі Тұрлыбай Арғын, Қарауыл руынан тараған Шөмектің ұрпағы. Анасының есімі Алтын. Қолда бар мәліметтерге жүгінсек Айдархан атадан жалғыз емес. Айдархан Тұрлыбаев туралы естелік жазған Гүлнәр Дулатова былай деп жазады: «Тұрлыбайдың шаңырағына біткен бар байлығы-жеті баласы, Айдархан бесінші»[2, 3 б.]ал соңғы мәліметтерге сүйенсек Көкшетау қаласындағы немере туыстары Қалиолиндар, үш ағайынды Айдархан екіншісі дейді. Қалай дегенмен көп балалы үйде тәрбиеленген. Әкесі Тұрлыбайдың көзі ашық көкірегі ояу болса керек, оқуға қабылетті әуелі ауылда кейін Көкшетау қаласындағы екі сыныптық орыс-қазақ мектебінің интернатында оқиды.

Кейін оны бітіргеннен кейін Омбы гимназиясына қалай түсті дегенде Көкшетаулық ғалым Қадіржан Әбуов мынадай ел аузындағы мәліметті келтіреді: «Талап ауылының маңында Алабота деген жерде Шалабай деген қажы өмір сүрген. Оның алты ұлы, бір қызы болыпты. Сол кезде жоғарыдан мынадай нұсқау келген екен: байлар балаларын орыс қалаларына білім алуға жіберсін. Сонда Шалабай қажы өз балаларын орыстанып кетеді деп қауіптеніп, кедей Тұрлыбай отбасынан Айдарханды жіберген. Кім оқуға барады деген кезде кішкентай, қара домалақ бала мен барамын деп атып тұрған екен» [3, 143 б.].

Қалай дегенмен де Айдарханның зеректігінен Омбы қаласындағы бірінші классикалық ерлер гимназиясына 1889 жылы оқуға түседі. Бұл оқу орны 1876 жылы құрылған болатын. Ол аяқталған орта білім беріп, жоғары оқу орындарына тусуге түлектерді дайындайтын. Оқу курсы 8-жыл, оны директор басқаратын. Оқу тәрбие жұмысымен сынып жетекшісі айналысып, оқушының отбасымен байланыс орнатты. Гимназия оқытушылары бірнеше пәннен сабақ берді. Негізінен көне тілдердерге көп көңіл бөлінді [4, 1 п.].

Гимназия басшылығымен қатар жергілікті әкімшілік билік сырттай қатаң бақылауда ұстады. Айдархан Тұрлыбаев мемлекеттік дәрежеге ие орыс тілінің мәртебесін түсінді. Аттестат бағасына қарасақ орыс тілін меңгергенін көрсетті. Ол білім көрсеткіші университетте оқуға мүмкіндік берді. Сол уақыт ағымына сай қазақ балалары сияқты Тұрлыбаевта гимназия пансионында тұрды. Онда негізінен орыс тілді балалармен тез араласып тіл табысты. Жүйеге келтірілген оқу процесінің нәтижесінде гимназия қабырғасы орыс тілін тез игеруге жағдай жасады. Оған оқытушылар құрамы да әсер етті. Гимназия директоры И.Д. Муратов Санкт-Петербург университеті тарих-филология факультетінің түлегі, инспектор И.А. Снигерев Славян филологиясының магистрі қалған 14 оқытушының 11-де жоғары білім болса, қалғандарында юнкер училищесі мен мұғалім семинариясының диплом иегерлері еді [5, 47 б.].

1894 жылы Санкт-Петербургтың Орман институтын орман экономисі мамандығы бойынша бітіріп келген Әлихан Бөкейхан бір кезде өзі оқыған Омбы қаласына қайтып оралады. Әлихандай білімді қазақтың төңірегіне Омбыда оқитын, қызмет істейтін талапты қазақ жастары топтасты. Солардың ішінде А.Тұрлыбаевта бар.

Омбы классикалық гимназиясын екі степендиат Тұрлыбаев (Ақмола облысы) және Мәрсеков (Семей облысы) бітіріп шықты, сондықтан аталған гимназияның 1897-1998 оқу жылында екі степендияның орны бос [6, 151 б.].Ал ақылы бөлімде Айдархан Тұрлыбаев, Раймжан Мәрсековпен қатар Қарқаралы қаласындағы орыс-қазақ мектеп интернатының түлегі Жақып Ақпаевта Омбы гимназиясында жеті жыл оқып, бір жылын Томск гимназиясында оқып бітіреді.

Айдархан Тұрлыбайұлы гимназияны бітірісімен Санкт-Петербург университетінің заң

факультетіне оқуға түседі. Дала генерал-губернатордың бұйрығы бойынша жыл сайын Ақмола облысының шәкіртақысын (400 рубль) алып отырады [7, 34 п.]. XIX ғасырдың соңы мен XX ғасырдың басында Санкт-Петербург университетінде оқыған қазақ жастарының саны жиырманың үстінде. Солардың бірі-А.Тұрлыбаев. Яғни қазақ зиялыларының басым көпшілігі ол кездерде Ресейдің ірі деген қалаларындағы оқу орындарынан білім алып, саяси әрекеттерге алғаш сол жақтарда араласып, қоғамдық-саяси көзқарастарын қалыптастыра бастаған. Ал адамның тұлға ретіндегі қоғамдық-саяси көзқарасының қалыптасуына оқыған оқу орнының ықпалы қашан да жоғары дәрежеде болды [8, 122 б.].

Омбы гимназиясында қатар оқыған құрдастар А.Тұрлыбаев, Ж. Ақпаев және Р.Мәрсекөвтер Университетте бір факультетте қатар оқып, кейін Омбы округтік сотында бірге елге қызмет жасайды.

Ақмола облысының орталығы Омбы қаласында А.Тұрлыбайұлы 1902 жылдан бастап Омбы, Тобыл аймақтық соты саласында сот қызметінің кіші кандидаты, азаматтық департамент хатшысының көмекшісі, колледждік хатшы, сот қызметінің жоғарғы кандидаты, дәрежелі кеңесші, сот, колледждік ассесор, алқа кеңесшісі, Омбы аймақтық сотының мүшесі деген лауазымды қызметтер атқарады.

Омбы облыстық тарихи мұрағатында Айдархан Тұрлыбаевтың жеке ісінде: «1902 жылды 8 шілдесіндегі Омбы Сот палатасы аға төрағасының №27 қаулысымен Омбы Сот палатасы сот қызметіне кіші үміткер қызметіне қабылданады» [9, 3 п.]. Кейін ол 1903 жылдың 1 сәуірінде «аға төрағаның бұйрығымен азаматтық іс-бойынша Хатшы көмекшісі қызметіне ауыстырылып, іс-сапарға жіберіледі» [9, 3 п.]. Келмей жатып, білім дәрежесін көрсету мақсатында 1904 жылы 23 ақпанда өз өтінішімен Омбы Сот палатасының ерекше комиссиясы сынағынан өтеді. Соның нәтижесі болса керек 1904 жылдың 21 тамызында азаматтық ведомствасының № 64 бұйрығымен А.Тұрлыбаевқа Колледж хатшысы шені бекітіледі. Осы жылдың 1 желтоқсанынан өз өтініші бойынша азаматтық іс департаменті палатасындағы хатшы көмекшісі қызметінен босатылып, Тобыл Аймақтық сотының төрағасы қарамағына жіберіледі [9, 3 п.]. Ал, 8 желтоқсанда Тұрлыбаевқа қызмет өтіліне байланысты Дәрежелі Кеңесші шені беріледі. Қызмет бабы өскен А.Тұрлыбаев 1905 жылдың 14 қазанынан бастап Тобыл Аймақтық Сотының Ишим уезінің 6 участогында Мировой Судья қызметіне кіріскенін құжаттардан көреміз [10, 4 п.].

Біз зерттеп жатқан тұлғамыздың өсу жолын оның қажырлы еңбегінің арқасында деп тұжырым жасауға болады. Тобыл Аймақтық сотының жалпы жиналысының шешімімен 1906 жылы 9 желтоқсанда А. Тұрлыбаевтың Мемлекеттік Думаға сайлау ісі бойынша Ишим уезінің төрағасы болып іс-сапарға шығады [10, 4 п.]. Сенімді мемлекеттік қызметкер ретінде өзін көрсете білген Айдархан Тұрлыбаевқа артылған үлкен жауапкершілік, маңызды саяси істі ойдағыдай атқарды. Ол сібір жеріне келген басқа қызметшілер сияқты жергілікті жердің менталитетін қабылдап, халықпен тез тіл табысты. Ол саяси науқаннан кейін 1907 жылы №3 участокта Мировой Судья болып қызмет атқарды. 1908 жылы 18 ақпанда еңбек өтіліне байланысты Коллеж Ассесоры шені берілді [10, 4 п.]. Ал, «1911 жылдың 12 қыркүйекте Омбы Сот палатасы аға төрағасының №69 бұйрығымен Омбы қаласының 3-ші участогына Судья қызметіне тағайындалды» [10, 4 п.]. 1912 жылы 24 сәуірде еңбек өтіліне байланысты Надворный советник шені берілді. 1915 жылдан бастап присяжный поверенный және Омбы округтік сотының мүшесі ретінде қызметін 1918 жылдың ортасына дейін жалғастырады.

1917 жылдың ақпан айында патша тақтан құлағаннан кейін қазақ оқығандары жер-жерде басқосу, түрлі деңгейде құрылтайлар өткізе бастағаны белгілі. Олардың мақсаты-енді қандай тірлік жасаймыз, кімнің етегінен ұстаймыз, әлде өзіміз дербес автономия жариялаймыз ба? деген сұрақтарға жауап іздеу болды. 1917 жылдың 25 сәуірі күні Омбы қаласында «Ақмола облысының қазақ съезі» деген үлкен жиын өтті. Оған облыстың барлық уездерінен, яғни Омбы, Қызылжар, Көкшетау, Атбасар, Ақмоладан өкілдер жиналды. Ақмоладан белгілі болыс, ақын Олжабай Нұралыұлы, Торғай облысынан алаш ардақтысы Міржақып Дулатұлы келді. Жиналған қауым съездің төрағалығына Айдархан Тұрлыбайұлын, хатшылыққа Асылбек Сейітұлын, Мұхтар Саматұлын, Ермұхамет Токпайұлдарын сайлайды. Съезде кім сөз алғанын, оның қалай өткені туралы хабар Бірмұхамет Айбасұлының «Қазақ» газетінің 230 санында жарияланған мақаласында жақсы айтылады. Осы мақалада: «Құттықтай келгендерге съез атынан Айдархан Тұрлыбаев тәңір жарылқасын айтып, бостандық, теңдік туы мәңгілік жиылмасын, әрқашан ұйымшылдық болсын, Ресейдегі тап-тап халықтардың араларында алалық болмасын деп шын съезге жиылған қазақ тілегі, көңілі осы екенін айтты», - деген хабар келтіріледі.

Омбыдағы съезден кейін араға екі ай салып тарихи маңызы жоғары Бірінші Жалпықазақ съезі Орынбор қаласында өтеді. Аласапыран уақытта автономияға қол жеткіземіз деп талап қылған Әлихан, Ахмет, Міржақып сынды алаш арыстарының тілектестері мен нақты қолдаушылары қазақ ішінен мол шықты. Сондай азаматтың бірі Ақмола облысы қазақтары атынан съезге сайланған Айдархан болды. Терең білімі бар заң саласының ірі маманы, қайсар мінезді Айдархан Тұрлыбайұлының іскерлігі мен

қазақ ішіндегі беделі күрделі кезеңде елді бастауға қажет болды. Ұлт тағдыры сынға түскен сағатта Айдархан да тайсалып қалмады. Қазақ ішінде есімі төңкеріске дейін-ақ кең мәлім болған [11.]. Алаш автономиясы жарияланатын екінші жалпықазақ съездерінің ұйымдастыру, өткізу ісіне белсене араласқан Айдархан Тұрлыбаев Алашорда үкіметі төрағасы сайланған сол II съезде төрағалыққа лайық деп танылған 3 адамның қатарында болады.

А.Тұрлыбаев 1918 жылдың 19 маусымында Батыс-Сібір комисариатының қаулысының негізінде құрылған Ақмола облыстық комисарияты құрылып, төрағалыққа П.И. Кортусов, мүшелікке А.Г. Кордо мен А.Тұрлыбаев тағайындалады. Міне осындай құрамда Ақмола облыстық комисариаты ұзақ уақыт жұмыс істей алмады. 1918 жылы 30 маусымда Сібірдің жоғары үкіметтік құқы Батыс-Сібір комисариатынан Уақытша Сібір үкіметі министрлер Кеңесіне өтті. Саяси жағынан Батыс-Сібір комисариатынан гөрі министрлер Кеңесі оңшыл болды. Кейбір мәселелерді шешуде қатал позиция ұстанды. П.И. Кортусов пен ішкі істер министрі В.М. Крутоский арасында мәселелерді шешуде келіспеушіліктер пайда болып, Ақмола облыстық комисариаттың мүшелері А.Г. Кордо денсаулығының нашарлауына ал, Тұрлыбаев Алаш-Орда жалпы қазақ халқының кеңесі Алаш-Орда құрамына сайлауына байланысты Омбыдан Семейге жол жүретінімен түсіндіріп өтініш жазып қызметтен босады. А.Тұрлыбаев өтінішіне қарамастан Семей қаласына кетпей Омбыда қала берді. 1918-1919 жылдың екінші жартысынан бастап присяжный поверенный қызметін жалғастырып, қоғамдық жұмыспен айналыса бастады. 1918 жылдың жазында Ресейді қайта өркендету қоғамының Омбы бөлімшесінде, ал, 1918 жылдың 22 қыркүйегінде Омбы қалалық думасына гласный болып сайланады [12, 162, 163, 170 б.].

1918 жылдың 18 қарашасында Омбыдағы дирекция құлап, үкімет билігі адмирал Колчакқа өткен кезде, Алашорда үкіметі онымен келіссөз жүргізбек болады. Содан Колчак үкіметі Ішкі істер министрінің орынбасары П.Ф.Коропачинскийдің төрағалығымен 1919 жылдың 11 ақпанында Омбы қаласында өткен «Қазақ-қырғыз халқының әкімшілік-шаруашылық құрылымы туралы мәселе» бойынша ведомствоаралық құрылым жөніндегі мәжіліске Алашорда үкіметінің төрағасы Ә.Бөкейхановпен бірге оның мүшелері ретінде А.Тұрлыбаев пен У.Танашев та барады.

1920 жылы Қазақ кеңес автономиялық республикасы құрылып, шекара орнатылғанда Ақмола облысының бұрынғы орталығы-Омбы қаласы Ресей федерациясына кетіп, Айдархан Тұрлыбаев та сол қалада Қазақ АССР-ның Омбы облысындағы өкілдігінің төрағасы қызметін атқарды. 1921 жылы қарашада Петропал мен Омбының уездерінің арасындағы шекара мәселесі Қазақ АССР-нан Омбы оқу орындарына келгендердің материалдық жағдайымен айналысты. Осы жылдары қазақ жерінде аштық басталғанда Қазақ АССР-ның Омбы облысындағы өкілдігінің төрағасы ретінде Омбы уезінде тұратын қазақтарға көмек жөнінде ұсыныс тастап, азық-түлік жинап еліне қол ұшын берді. Айдархан Тұрлыбаев бұл қызмет 1923 жылдың ақпан айының соңына дейін жұмыс істеді [13, 59 б.].

1931 жылға дейін Омбы қаласында кейін Возвышен астық совхозында, Петропавлда облыстық кәсіподақта заң кеңесшісі қызметін атқарды. 1934 жылдың қазанынан 1935 жылдың сәуіріне дейін Ақмолада Казжелезнодорожной Басқармасында заң кеңесшісі қызметін атқарды [14.]. 1937 жылдың 4 шілдесіне дейін Омбы облыстық кәсіподағында заң кеңесшісі қызметін атқарып жүргенде тұтқындалып, 17 қарашада НКВД басқармасының үштігінің шешімімен ату жазасына кесіліп, Сібір әскери округінің әскери трибуналының қаулысымен 1957 жылы 13 тамызда Айдархан Тұрлыбаев ақталды.

Қорыта айтсақ Алаш көсемі Әлихан ағасына ерген, Айдархан Тұрлыбаев та Алаш автономиясын құруға ат салысты, Алаш қозғалысының белсенді қатысушысы болып, қазіргі мемлекеттік дәстүрге өз үлесін қосты.

Әдебиеттер тізімі:

1. Санкт-Петербург ОМТМ. Қор-14. Тізім-3. Іс-34521. парақ-30.
2. Дулатова Г.М. Алаштың сөнбес жұлдыздары: Естелік-эссе/Гүлнар Дулатова.-Алматы: Мектеп, 2012.-392 б.: сур.
3. Әбуев Қ. Қазақстан: тарих және тағылым.-Астана: Елорда, 2006.-320 бет.
4. Омбы ОМТМ Қор-32. Тізім-1. Іс-136. парақ-1.
5. Айтмухамбетов А.А. Казахские служащие Российской империи: формирование, профессиональная и общественно-политическая деятельность в XIX вв.(исторический аспект) Диссертация на соискание ученой степени доктора исторических наук. Семей, 2010-346 с.
6. Мәрсекүлі Р. Қазақ қайда бара жатыр? Алматы «Арыс» баспасы, 2001.172 б.
7. Санкт-Петербург ОМТМ. Қор-14. Тізім-3. Іс-34521. парақ-34.
8. Дулатбеков Н, Алаш ардақтылары: Санкт-Петербург іздері Алматы. Таймас, 2013.-237.

9. Омбы ОТМ Қор-10, Тізім-1, Іс-1338, парақ-3

10. Омбы ОТМ Қор-10, Тізім-1, Іс-1338, парақ-4

11. <http://alash-orda.kz/figures/1142-ayurbek-kemeger-aydarkhan-trlybayly-turaly---omby-arkhivndeg-dereker>

12. Шишкин В.И. Комисары и управляющие Акмолинской области (июнь 1918-ноябрь 1919 г.) Известия Омского государственного историко-краеведческого музея Омск-2006.

13. Алдан Берденов Пережитое в книге Страницы трагических судеб: Сб. Воспоминаний жертв политических репрессий в СССР в 1920-1950-е гг. // Сост. Е.М. Грибанова, А.С. Зулкашева, А.Н. Ипмагамбетова и др. - Алматы: Жеті жарғы, 2002.-448 с.

14. Турлыбаева Ғалия Курбанғалиеваның жеке мұрағатынан.

Бейсенбекова Н.А., Химади М.С.

ӘЛИХАН БӨКЕЙХАННЫҢ ЕҢБЕКТЕРІ АРҚЫЛЫ ҚАЗАҚСТАН ТАРИХЫН ОҚЫТУ МЕН ТӘРБИЕЛЕУДІҢ КЕЙБІР МӘСЕЛЕЛЕРІ

XX ғасырдың басындағы ұлт-азаттық қозғалыстың көсемі, Алаштың Алиханы аталған Әлихан Бөкейханұлының рухани мұрасын отандық тарихтың дерек көздері ретінде қарап оқытудың өзектілігі даусыз.

Мақаланың басты мақсаты - ұлы тарихи тұлға Ә. Бөкейханның 150 жылдық мерекесі аталып өтетін осы жылда ғана емес, жалпы оқу үрдісінде отандық тарихтың өзекті мәселелерін оқытуда оның еңбектерін пайдаланудың әдістемелік негіздерін көрсету.

Орта мектептің 8-10 сыныптарда оқылатын Қазақстан тарихы пәніндегі негізгі тақырыптарды оқыту барысында Әлихан Бөкейхан еңбектеріне сүйеніп сабақ жоспарын құруға болады. Мектепте тарих сабағын басында оның «Қазақстан тарихы» деген мақаласынан мына үзіндіні келтіріп: «... Өзінің тарихын жоғалтқан жұрт, қайда тұрғандығын, не істеп, не қоятындығын білмейді, келешекте басына қандай күн туатынына көзі жетпейді. Бір халық өзінің тарихын білмесе, бір ел өзінің тарихын жоғалтса, оның артынан өзіде жоғалуға ыңғайлы болып тұрады. Дүниеде өзге жұрттар қатарында келе, қор болмайтын, тұқымым құрып қалмасын деген халық өзінің шежіресін иманы дәрежесінде ұғып білуге тиіс»... [1, 20]. Осы пікірдің бүгінгі «Мәңгілік ел» болып қалу идеясының негізгі ұстанымы екенін талдап түсіндіру арқылы Елбасының саясатымен сабақтасып жатқаны анық көрсетуге болады.

Оқулықтағы күрделі тақырыптардың бірі XX ғасырдың басындағы Қазақстанның саяси экономикалық әлеуметтік дамуы. Осы мәселелердің мәнін ашу кезінде Әлихан Бөкейханның Қазақстандағы саяси-идеялық ахуал туралы пікірі, ұсыныстары баяндалған «Мен кадет партиясынан неге шықтым?» [2, 261] еңбегін пайдалану қажет. Бұл еңбектің мазмұнында мына оқиғалар түсіндіріледі: Ол 1906 жылы кадеттер партиясының орталық комитетіне мүше болып сайланған еді. Кадет партиясының бағдарламасы негізгі идеясы Ресейде парламенттік басқару жүйесін еңгізуге бағытталған. Қазақ зиялылары парламенттік басқаруға көп үміт артты, оның болашағымен қазақ қоғамының саяси прогреске көтерілуін тікелей байланыстырды. Осыған орай 1905 жылы желтоқсанда Әлихан Бөкейханның басшылығымен Орал қаласында кадет партиясының қазақ қоғамындағы филиалы құрылды. 1906-1917 жылдар аралығындағы кадет партиясының талаптары Алаш зиялыларының пікірінше басқа саяси партияларға қарағанда демократиялық, либералдық, реформалық сипаттарымен қазақ халқының мүддесіне, даму эволюциясына біршама жақын келді. Қазақ зиялылары да партияны құру арқылы парламенттік, конституциялық жолмен болашақта республика мәртебесі бар ұлттық автономияға қол жеткізуге болады деген пікір де болды.

Алайда, 1917 жылғы Ақпан төңкерісінен кейін, кадеттер партиясының басшылары, тек Польша мен Финляндияның ғана өзінің мемлекеттік құрылымын өзі шешу құқығын мойындап, Ресейдің құрамындағы басқа халықтардың жеке мемлекеттік, өзін – өзі билеу дәрежесіне өзі ие болуына үзілді-кесілді қарсы болды. Осыған байланысты Әлихан Бөкейхан былай деп жазды: «кадеттер партиясы жер адамға меншікті болып берілсе де, жөн дейді. Кадет партиясы ұлт автономиясына қарсы. Біз Алаш ұранды жұрт жиылып, Ұлт автономиясын тікпек болдық... біздің қазақ-қырғыз дін ісін көркейтетін болса, үкімет ісінен бөліп қойған оң болады. Орысша оны «отделения церкви от государство» дейді. Кадет партиясы менің бұл пікіріме өзгеше қарады. Осы үш жол айырылғаны биыл жазда анық шықты. Мен содан сон қазаққа Алаш партиясын ашуға кірістім...». Осы мақаланың жазылу тарихына байланыста тарихи-саяси оқиғалар тізбегі оқушыларға тақырыпты меңгеруге көмек беретін сөзсіз.